

КОВАЧЕВА, Пенка

ПРИНОСЪТ НА ПРОФ. НИКОЛАЙ КОВАЧЕВ ЗА ПРОУЧВАНЕ НА АПРИЛСКОТО ВЪСТАНИЕ В СЕВЛИЕВСКИЯ КРАЙ

Въстаналите в началото на месец май 1876 г. севлиеви села Кръвеник, Батошево и Ново село (сега кв. на гр. Априлци) заемат особено място в личния живот на проф. Н. Ковачев – в с. Кръвеник се е родил през 1919 г., в с. Ново село е завършил II и III прогимназиален клас, а от с. Батошево е съпругата му.

Заслужава да се отбележи и фактът, че неговият дядо, Кольо Ковач, е замислил и построил (главно със собствени средства) през 1900 г. паметника в м. “Граднишки боаз” за увековечаване подвига на сражавалите се там “от 1 до 11 май 1876 г. кравеничени, новоселци и столчени”.

Още през 1945 г. като студент по Славянска филология в Софийския университет Н. Ковачев записва от най-старите жители на с. Кръвеник спомени, предания и песни за “бунта” през 1876 г.

През 1947 г. обикаля с проф. Х. Вълчанов свързаните с Априлското въстание места в землището на селото. Връзката на двамата продължава до смъртта на проф. Х. Вълчанов през 1952 г.

От 1945 до 1963 г. Н. Ковачев е учител по български език и директор на прогимназията “Христо Филев” в с. Кръвеник. През 1948 г. основава “Комитет по старините” към Селския народен съвет с две главни задачи – откриване на музей от смесен тип и написване история на селото. Първата задача започва да се изпълнява още през 1949 г. с официалното обявяване за “старина” къщата на местния свещеник и активен участник във въстанието Иван Михов Пенков. В тази къща през зимата на 1876 г. водачите на кръвенишкото въстание са положили клетва. След реставри-

рането ѝ през 1961 г. тук е пренесена и експонирана създадената по-рано от Н. Ковачев богата музейна сбирка. Експонатите, отразяващи Априлското въстание в с. Кръвеник, са подредени в отделно помещение на първия етаж.

Интересът на Н. Ковачев към Априлското въстание в Севлиевския край не престава и след 1963 г., откогато той е последователно асистент, доцент и професор по Общо езикознание във Великотърновския университет. До края на своя живот през 2001 г. проф. Н. Ковачев, продължава да пише на тази тема.

Историята на с. Кръвеник с автор Н. Ковачев излиза през 1972 г. под заглавието “Миналото на героичен Кръвеник”. В нея е отделено най-много място на Априлското въстание – почти 80 страници.

Проф. Н. Ковачев е съставител и отговорен редактор на отпечатаната през 1987 г. книга “Батошево”. Същевременно е и автор на една от нейните глави, наречена “Батошево през епохата на османското робство”. Акцентът в тази глава пада върху участието на батошевци в Априлското въстание през 1876 г.

Най-цялостното изследване на проф. Н. Ковачев за Априлското въстание в Севлиево е всъщност част от колективната монография “Севлиево и Севлиевският край през Възраждането” (изд. 1986 г.). Останалите двама съавтори са ст. н. с. Хр. Йонков и И. Панов.

За да популяризира Априлското въстание от Севлиевския край, проф. Н. Ковачев публикува повече от 70 статии в различни периодични издания – локални и централни. Такива са вестниците: “Росица” – Севлиево, “Балканско знаме” – Габрово, “Борба” – В. Търново, “Заря на комунизма” – Ловеч, “Трудов фронт” – с. Стоките, “Земеделско знаме”, “Вечерни новини”, “Отечествен фронт”, “Антени” и списанията: “Народна просвета” и “Турист”. Статиите са посветени преди всичко на подготовката, провеждането и потушаването на Априлското въстание в Севлиево, а така също на отделните водачи и участници във въстанието като: Фильо Радев. (Дядо Фильо), Христо Филев, Стефан Пешев, Йонко Карагъзов, Никола Дабев, Цанко Дюстабанов, Дончо Фесчиев, ковачът Кольо Тодоров от с. Ново село и др.

Проф. Н. Ковачев е съставител и на 5 възпоменателни листа, издадени по случай кръгли годишнини на въстанието в с. Кръвеник.

В личния му архив се съхраняват 19 доклада, четени от него на ежегодните чествания на Априлската епопея в м. “Градишки боаз”.

По негова инициатива и с негово съдействие са поставени няколко паметни плочи в землището на с. Кръвеник, а именно: на къщата (сега музей) на свещ. Иван Михов Пенков, в която водачите на въстанието са положили клетва; на връх “Бабан”, където на 1 май 1876 г. е свикано “общо събрание” и е обявено въстанието в Севлиевската каза; на лобното място на воеводата Дядо Фильо, намиращо се на старопланинското било; на мястото на къщата (в центъра на селото), в която Христо Филев се предава на турците; на “Кървавата стена”, западно от връх “Зелениковец”, където на 13 май 1876 г. са посечени и хвърлени в пропастта 13 кръвеничани. Направени са и две възпоменателни чешми: в родната махала на Фильо Радев и на сина му Христо Филев – Стария Кръвеник и в м. “Граднишки боаз” в близост до стария паметник.

Участва с доклади и научни съобщения във всички научни конференции, посветени на Априлското въстание в Севлиевската каза и в И-ви Търновски революционен окръг, в градовете: Севлиево, Габрово, Велико Търново, Горна Оряховица и Априлци.

Проф. Н. Ковачев остави непубликуван обемист ръкопис, озаглавен “Априлското въстание в Севлиевската революционна околия в спомените на съвременници и участници”. Трябва да се намери възможност за по-скорошното отпечатване на този много ценен труд, който ще попълни, поне до известна степен, досегашната празнота в историческата ни мемоаристика по отношение на Априлското въстание в Централна Северна България.

Темата за Априлското въстание в Севлиевския край присъства и в неговата поезия. Преклонението си пред подвига на своите съселяни по време на въстанието през 1876 г. Н. Ковачев изразява и в стихотворна форма. Ето неговото стихотворение, което мнозина са чели и четат върху построената през юбилейната 1976 г. чешма в „Граднишки боаз” (написано за случая, по волята на автора оставено анонимно):

*Пътниче, спри и помълчи за минута –
дедите ни битка тук водиха люта!*

*Туй място е свято. За да станем народ,
да възкръснем из гроба, тук на смърт и живот
поробител и роб премериха сили.
Девет дни трещяха снопи и вили,
девет дни в боазите глухи, хайдушки,
звънтяха ножове и пукаха пушки;
черешови топове с ярост ревяха
и много земляци априлци измряха...
Потънаха в кръв и пожари селата,
но из съсинните изгря Свободата...

Пътниче, спри и спомни за минута
априлците, паднали в битката люта!*

Стихотворението, със заглавие „Реквием 1876 година” и посвещение „На 64-те убити кръвеничани през Априлското въстание”, е публикувано на с. 80 в стихосбирката със сътворената от него през годините лирика „С очи към звездите”, издадена през 1998 г. от Университетското издателство „Св. св. Кирил и Методий” във Велико Търново. Без да са съвършенство на мерената реч, тези куплети очевидно достигат до сърцата на хората – поставят ги като мото във възпоменателни листове за Априлското въстание или просто си ги преписват от плочата върху чешмата. Тази форма на признателност е едно от най-убедителните доказателства, че баща ми не е живял и творил напразно.